מנורת המאור — בענין הקנאה

ופי' רבינו יונה ז"ל בענין הקנאה, ואמר שבקנאה יש ארבעה דרכים, השנים רעים עד אין תכלית והשנים לא כל כך.

הדרך הראשון מקנא בעוסקי התורה, והיא הדרך הרעה, כי יראה את חבירו עוסק בתורה ובמצות והולך בדרך טובה, ומקנא בו, מפני שחבירו אוהב את השם ית' ועושה רצונו. המדה הזאת מוציאתו מן העולם, והיא הרעה הגדולה בקנאה, ונקרא שמו שונא ה'.

הדרך השני לא ירע בעיניו מצד שהוא שונא ה', אלא אחר שהוא אינו הולך בדרך ההיא אינו חפץ שילך בה גם חבירו, ולפי רצונו לא ימצא אחר טוב ממנו, לא מטובתו אלא מרעת אחרים, גם זה יקרא שונא ה'. ויש דרך טובה בקנאה, ואין אחרת טובה ממנה, מה שאז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה, כי על ידי שרואה את חביריו קדושים וחכמים הנה הוא חפץ להיות כמותם, ומפני הקנאה מרבה על חכמתו וטורח ומוסיף לעשות טובה וללכת בדרך ישרה. זהו שאמר שלמה ע"ה וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הבל ורעות רוח. ר"ל שגם בעושה המצות בכשרון, אם בקנאת אדם יעשה, טובה הוא עושה. ויש בה רעה, כי העושה הראוי מנדיבת לבו, הולך באמת ובלבב שלם, ויותר משובח מן העושה מקנאת אדם. וקנאת העושר היא רעה עד מאד, יותר מכלם, כי יאמר, למה יש עושר לאחרים אחר שאין לי. נמצא, שהוא שונא טובת הנבראים ואינו רוצה בתיקון העולם.

[הדרך השלישי] הענין השני המקנא בחביריו העשירים, וקשה בעיניו להיות עשירים כמותו, וחפצו להיות עשיר גדול, כי העושר בעיניו הוא הכבוד, ורוצה להיות נכבד מהם.

הדרך הרביעי הוא הטוב ברעים, והוא מי שהוא אוהב כסף וחפץ שיהיה לו עושר גדול, ואם לאחרים יש מעט או הרבה לא יחוש. ושלמה ע"ה כלל כל אלו הדברים ואמ' אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. כלל תחלה הקנאה הרעה, שלא יקנא ברשעים לעשות כמותם, ואח"כ פרט ואמר כי אם ביראת ה' כל היום.

והתאוה היא תחלת כל הפעולות והמעשים, וקודמת למחשבה, כי אחר שהתאוה דבר חושב עליו. ותאות האוכל והשתייה יותר מדאי היא תאוה רעה עד מאד. וגרסי' במס' פסחים אל תרגיל עצמך לאכול אווזין. וכל המקנא ומתאוה, וגוזל למלאת בטנו ולהשלים תאותו, ונותן חתיתו בארץ חיים, מה הוא עונשו, ירד לעמקי שאול, לגיהנם, ואין למפלתו תקומה, שנא' אשר נתנו חתיתם בארץ חיים, ישכב בתוך ערלים, את חללי חרב.

וצריך אדם לבקש מלאכה לעצמו, כדי שיחיה מיגיעו ולא יתדלדל ויצטרך לבריות. ויתמיד עצמו לעשות מלאכה, ויהיה רגיל תמיד ומצוי בשוקים וירויח מזונותיו ופרנסתו. לפי שהשוקים דומים לשולחן, ר"ל הם כשולחן ערוך, מה שולחן ערוך אדם מוצא עליו מזונות, כך כשאדם רגיל ומצוי בשוק ירויח מזונותיו ופרנסתו. ולא יהיה עצל, וישכב בביתו בטל, ויאמר השם ישלח לי מזונותי, שאין

הב"ה ממטיר מן השמים כסף ולא זהב ולא בגדים. אלא אם ישתדל אדם למצוא מזונותיו ופרנסתו, הב"ה מזמין אותם על ידי זריזותו וחריצותו, שנא' ויד חרוצים תעשיר. ולא יבזבז אדם ממונו. ואפי' עשיר גדול יחוש לעשרו, שמא ירד מנכסיו. ותהיה הוצאתו כפי הריוח שיבא לידו, שאם יוציא יותר מן הריוח, אחריתו יתדלדל ויצטרך לבריות, ואפי' יש לו ממון הרבה לבלי חוק. ואמרו חכמי המחקר אל תבוז בפרוטה אחת היום ואחרת למחר, ואפי' מממון רב, שהררי הפוך כיחול העין מכלא אותן. ועוד אמרו שמירת הממון חשוב מקניאתו.

מעשה במלך אחד, שהיה יום אחד בגן הבירה שלו, והיתה בנויה על שפת הנהר. וראה זקן אחד שהיה יושב על שפת הנהר מתחמם לשמש. לאחר שנתחמם מעט, הוציא מכיסו פרוסת לחם שעורים יבש, והיה שורה אותה במי הנהר, ואכל, ושתה מן המים. ואחר שאכל ושתה שכב על החול וישן. שלח המלך והביאו אותו לפניו. אמר לו המלך, ראיתיך שנתחממת לשמש, ואחר כך אכלת הפת שרויה במים, ואחר כך ישנת על החול, ותמהתי עליך. אמ' לו הזקן, למה תמהת. אמ' לו המלך, היאך אתה שמח בחלק רע כזה. אמ' לו, אני אראה אותך חלק רע יותר מזה. אמ' לו המלך, ומהו. [אמר לו], חלקו של מי שרודף אחר העושר, מפני שלעולם אין לו מנוחה ואינו נותן לעפעפיו תנומה, שנא' והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון, ולא עוד אלא שמחליף חיי העולם הבא בחיי העולם הזה, והוא עבד התאוה, ומסור בידיה, ואין לו רשות לנטות ממנה ימין ושמאל. והתאוה היא נכבשת תחת ידי, ואני כמלך והיא כאמה, נמצא, מי שאינו שמח בחלקו שהוא עבד עבדי. והיאך איני שמח בחלק טוב כזה שחנני יוצרי, שנתן לי בחנם השמש להתחמם כנגדה ומי הנהר לשתות בלא כסף ופת שעורים בפרוטה. נמצא, שבפרוטה אחת ביום אני עשיר יותר ממך שאתה מלך, שאני שמח בחלקי ואתה אינך שמח בחלקך.

ואמר החכם שנים אינם שבעים לעולם, הרודף אחר העושר והאוכל יותר מדאי, ואינו מכלכל דבריו במשפט, שממונו כלה ואבד, וסופו מצטרך לבריות, דכתי' רב אוכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט. ר"ל רב אכל תחלת העניות, מגזרת נירו לכם, כמו שהניר הראשון שיעשה החורש הוא תחלת הזריעה, כך רוב אוכל תחלת הדלות. ויש נספה בלא משפט, ר"ל שניספה ממונו אם לא יכלכל דבריו במשפט. ואמרו כלכול הדברים במשפטים טוב הוא כמו הסחורה, שאם יעשה אדם סחורה וירבה ממון, אם אינו מכלכל דבריו במשפט, כלה ואבד אותו ממון, ואם יכלכל דבריו במשפט, אפי' שלא ירבה בסחורה, אין ממונו כלה ולא אבד. והוא שאמ' שלמה ע"ה אוהב יין ושמן לא יעשיר. והפליגו רז"ל במי שהוא שמח בחלקו, [עד שאמרו], לעולם יעשה אדם שבתו חול, ואל יצטרך לבריות. אע"פ שהוא חייב בעונג שבת, ישמח בחלקו ויאכל בשבת כפי מה שהוא רגיל לאכול בחול, ואל יצטרך לבריות.

וכל מי שהוא שמח בחלקו, ונותן בטחונו בהב"ה, נמצא תמיד בשמחה ובשלום ובהשקט, שנא' נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו. ר"ל יותר אני שמח בחלקי ובמעט שחנן אותי הב"ה ממה ששמחים אחרים ברבות הטובה והתירוש והיצהר. מה כתי' בתריה, בשלום יחדו אשכבה ואישן כי אתה ה' לבדד לבטח תושיבני. סליק פירקא